

S a névtelen hősök dicső lelke-fényét
 Ott látjuk csillogni, mint Hazánk reményét...
 Ó, névtelen hősök, vértanú-királyok,
 Névtelen nevetek áldott legyen, áldott!

Móra László.

B E S Z É D E K.

A hősök temetőjében.

KEDVES GYERMEKEIM!

Mikor így ősszel üres lesz a határ, betakarítják a termést, itt-hagynak bennünket a vándormadarak, menedéket keres magának minden élő s olyan a természet, mintha ravatalon feküdne: meg-elevenedik a holtak birodalma, a temető. Tavasz után az ősz, pusztulás után a feltámadás, mindig vártogatják egymást. S azok, akik most ott pihennek a korhadó keresztfa alatt, valamikor éppen úgy éltek, kacagtak és örültek, szenvedtek és reménykedtek, mint mi, de aztán eljött rájuk az ősz, visszahívta őket abba az édes anyaföldbe, ahonnan valók, ahonnan vétettek.

És ebben nem is találunk semmi különöset. Ez a természet rendje, gyermekeim. Nemcsak a természetben, a fák, növények és az állatok életében van ez úgy, hogy a születéstől, az élet ragyogó tavaszától a nyáron át a leveleket hullató ősz következik, érvényes a jó Istennek ez a rendelése ránk, emberekre is.

Van azonban a temetőnek egy része, ahová nem tudunk ilyen érzéssel belépni. Ahol olyanok nyugszanak, akiket a legpompázóbb májusban szolitott keresztfa alá a sors. A temetőnek ez a része olyan, mint a virágában pompázó virágoskert, amelyet egy reggelen leforrázva látunk: végighervasztotta a májusi fagy.

A temető ezen részének lakói mind-mind életük tavaszán, nyáran tértek meg ide, a pihenés földjébe. Pedig nekik még nem ílt volna a helyük, a holtak birodalmában, hanem otthon, a meleg családi fészekben, az eke mellett, a gyalupadnál, ahonnan elindultak akkor, amikor kibontották a zászlókat s sorakozót rendelt a haza!

Ugy mentek el ezek a hős daliák, dallal, virágos sapkával, szívükben a szülőföld és a drága haza oltthatatlan szeretetével. Vitte, hívta őket a kötelességteljesítés nagy parancsa, amely akkor azt kívánta tőlünk, hogy mentsék meg, ha kell a saját szép fiatal életünkkel is ezt a földet, a rajta élőket, szüleiket, gyermekeiket, családjukat, magyar testvéreinket az ellenség pusztításától. Nem kellett biztatni őket, elbúcsúztak övéiktől s mentek, mentek hosszú sorokban a haza oltalmára, hogy majd elbánnak a reánk törrő ellenséggel, kiverik őket szép hazánkból, s azután visszajönnek,

állnak majd újra munkahelyükre, a munkás, boldog, nyugalmas életbe.

A sors azonban másként határozott. A háború évekig elhúzódott. A magyar föld legderékabb fiai idegenbe kerültek s nagyrészüket hiába vártuk vissza többé . . . ott hajtották fáradt fejüket örök pihenőre. Kegyetlen volt hozzájuk sorsuk: elszóltotta őket mindentől, amit s akit szerettek: a hűséges feleségtől, a drága szülőktől, gyermekeiktől, testvéreiktől, rokonaiktól, szülőföldjüktől s hazájuktól is . . . Így, mindenkitől elszakítva rontott rájuk a kegyetlen halál s fektette őket földre ott, messze, idegen földön, így hintette tele velük, édes magyar testvéreinkkel a Halál kegyetlen keze észak, dél, kelet és nyugat tájait.

És voltak, akik sok-sok esztendő után hazatértek . . . De hogyan? Kezüik nélkül, lábuk nélkül, szemük világa nélkül, egészségük nélkül. Némelyikük nem is birta sokáig, ahogy hazakerült, csak leborult erre a vérrrel megszentelt áldott magyar földre s fetsem kelet többé, bele kívánczozott halálában is.

Ezek az egyszerű keresztiek, amelyek most is úgy állanak itt egymás mellett, mintha most is sorban állnának, hogy teljesítsék a parancsot még haláluk után is . . .

Ezek a keresztiek hősokeket örökítenek meg temetőnkben. A legnagyobb hősokeket, akik nem vagyonukat, vagy valami más értékes tárgyukat adták a hazának, hanem legdrágább kincsüket: meleg piros vérüket, az életüket, ami ott folyt el idegen országok kietlen porában . . .

De ezek a katonakeresztiek nemcsak a múltról beszélnek nekünk, hanem tanítanak bennünket a jövőre is, gyermekeim. Mit mondanak? Azt, te magyar fiú, magyar leány, úgy végezd kötelességedet, mint mi teljesítettük, mert tudjátok meg: a hazáért sohasem lehet eleget dolgozni! Mi a haza? Az a föld, amelyen élünk; az a nép, amely a magyar földön dolgozik, él s halála után porával egyesül újra e szent földdel. Ezért a hazáért kell dolgoznunk nekünk is, úgy, teljes akaratunkkal, teljes tudásunkkal, ahogy azt ők, a hősök tették!

De mást is mondanak ezek a keresztiek nekünk. Elsuttogják azokat a néma, el nem sóhajtott sóhajokat is, amelyeket a négy esztendő háborúban szótlán szenvedéssel, türéssel fojtottak magukba. Mert ha tűrni kellett, nekik igazán sokat kellett, hiszen a poklok minden szenvedését rájuk zúdította az ellenség, de ők nem panaszkodtak, ha irtak haza, levelükben erről soha egyetlen szót sem írtak, talán még egymás között sem beszéltek róla, túrték szótlánul, nem zúgolódva, mert tudták, hogy mindezt övéikért, hazájukért kell elszenvedniök.

De figyelmeztetnek még valamire! Eszünkbe idézik a költő szavait: «Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért...!» Eszünkbe juttatják, hogy eljön, el kell jönnie annak az időnek, amikor mi állhatunk hejyükbé az itt nyugvó hősöknek s tőlük tanulva hazaszeretet, kötelességteljesítést, minden szenvedés türé-

sét, befejezzük azt a nagy munkát, amelyért ők meghaltak: ezeréves drága hazánk területi épségének visszaszerzését, a még hiányzó határokig visszavenni mindazt, ami a miénk volt, s a miénk lesz újra! Erre tanítanak bennünket a hősök!

Áldassék érte drága nevük!

Szent Imre napjára.

KEDVES GYERMEKEIM!

Nagy szomorúság volt az országban. Sirtak-rítottak az emberek, nem volt nyugodalmuk se éjjel, se nappal. Ellenség tört a házára s elrabolta legszebb városaikat, földjeiket, testvéreik nagyrészt pedig rabságba vetették. Nem volt ház, ahol ne szomorkodtak volna, hogyné, hiszen kinek földjét, kinek házát, kinek szüleit, kinek testvérét, gyermekeit sodorta el az ellenség tőlük. Ugy érezték, magukat, mint aki fölül eivitte a házat a fergeg.

Tanakodtak, mi tévők legyenek? Hogyan vegyék vissza az ellenségtől az elrabolt földet, házat, hogyan szabadítsak ki rab testvéreiket? Egyik ezt, másik azt ajánlotta, de egyik sem volt jó, hiába próbálkoztak veie. Végre felállt egy levante s így szólt:

— Magyar testvéreim! Ne szomorkodjatok, ne szüggedjete, hiszen ezzel nem sokat segítettek bajunkon! Inkább azon gondolkozunk, miként szerezzük vissza a mi szép hazánkat s elrabolt testvéreinket! De hogy ezt tehessük, előbb azt kell tudnunk, miért vesztettük el őket? Hát én kimondom, bár félek, meg sem éritek. Azért, mert mindig csak az ellenség legyőzésére gondoltunk, anélkül, hogy előbb magunkat győztük volna le!

A szomorú magyarok felütötték erre fejüket és értelmetlenül nézték a beszélőt.

— Mit akar ez tőlünk? — kérdezték egymástól —, azt, hogy előbb magunkat kellett volna legyőznünk? Hát nem elég az, hogy győzték bennünket?!

A levante látva ezt, tovább folytatta beszédjét.

— Hát hogy szavaimat megértsetek, beszélék nektek valakiről, aki meglelte azt, amit mondtam: legyőzte önmagát!

Hát vannak ilyen emberek a földön? Vannak, kedves testvéreim. A szentek! Igen, ők le tudták győzni magukat, ők meg tudták győzni önmagukat az egyedüli igazsággal, ők feltalálták a boldogsághoz vezető utat, művészek tudtak lenni, mert magukra vették a jó Isten képmását s Krisztus hasonlóságát! Ők az igazi, legnagyobb hősök.

Az a hős, akiről én beszélni akarok most nektek — folytatta tovább a levante — Szent Imre herceg.

Ki volt Szent Imre herceg?

Királyfi, aki sohasem lett Magyarország koronás királya, de halála után királyné lett, sőt több, eszményképe, példaképe min-